

Analiza SWOT Gminy Ciechanowiec

Funkcjonowanie Gminy, tak jak każdej organizacji, odbywa się w kontekście silnych relacji z otoczeniem, które w znacznym stopniu determinuje jej warunki działania. Czynniki warunkujące rozwój organizacji występują tak wewnątrz jej, jak i na zewnątrz. Dopiero rzetelna ich analiza, połączona z wnioskowaniem przynosi pełny obraz wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Gminy i może stanowić podstawę do identyfikowania celów strategicznych i bezpośrednich.

Analiza SWOT, to metoda, która służy do oceny zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych. Pozwala ona na wyznaczenie priorytetów i dostarcza drogowskazów do działania.

Mocne i Słabe strony Gminy Ciechanowiec wynikają przede wszystkim z uwarunkowań wewnętrznych, zaś możliwości (szanse) i zagrożenia determinowane są czynnikami zewnętrznymi.

W przygotowywaniu analizy SWOT dotyczącej Gminy Ciechanowiec przyjęto następujące definicje słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń:

- Mocne strony to wszystko to, co wynika z czynników wewnętrznych danej gminy i stanowi jej atut, zaletę, coś co świadczy o jej przewadze nad innymi gminami.
- Słabe strony to z kolei wszystko to jest wadą i słabością gminy, co stanowi jej problem, również wynikający z czynników wewnętrznych.
- Szanse to wszystko to, co może przyczynić się do zmiany na lepsze, a zagrożenia to to, co może stanowić niebezpieczeństwo zmiany na gorsze. Szanse i zagrożenia wynikają (w przeciwieństwie do mocnych i słabych stron) z czynników zewnętrznych. Zagrożenia to zjawisko negatywne z punktu widzenia możliwości kształtowania rozwoju gminy, którego występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu gminy.

Mając powyższe na uwadze wyznaczono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia jakie stoją przed Gminą Ciechanowiec (kolejność przypadkowa):

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
ROZWÓJ GOSPODARCZY	
1. umiejętność sprawnego pozyskiwania środków krajowych i unijnych związana z doświadczeniem administracji lokalnej we wdrażaniu i realizacji przedsięwzięć	1. brak produktu regionalnego tzw. produkcji wiodącej (specjalizacji regionalnej) 2. wysokie zadłużenie Gminy

współfinansowanych przez Unię Europejską 2. rozwinięty sektor artykułów rolniczych i spożywczych 3. posiadanie wydzielonych terenów przemysłowych 4. wolne tereny pod budownictwo mieszkaniowe i inwestycje turystyczne 5. potencjał rozwoju wykorzystania biomasy, pomp ciepła oraz energii słonecznej w gminie 6. gospodarstwa agroturystyczne i potencjał rolniczy gminy 7. niskie podatki na tle sąsiadujących gmin	3. niski poziom środków własnych pozwalający na wkład własny do składanych projektów w celu pozyskania funduszy unijnych 4. brak uzbrojenia wydzielonych terenów przemysłowych 5. mała ilość dużych zakładów przetwórczych i przemysłowych 6. przewaga nisko wykwalifikowanych pracowników 7. wewnętrzny opór i protesty mieszkańców do powstawania nowych inwestycji w gminie, np. WOT, biogazownia
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	
1. aktywność grup seniorskich, które zapewniają starszym mieszkańcom możliwość integracji społecznej, aktywnego spędzania czasu oraz uczestnictwa w różnorodnych wydarzeniach i zajęciach 2. dostępność wsparcia dla osób i rodzin 3. realizacja gminnych programów profilaktyki, które mają na celu zapobieganie różnym problemom społecznym, takim jak uzależnienia, przemoc czy wykluczenie społeczne, poprzez organizację działań edukacyjnych, terapeutycznych i integracyjnych 4. organizacje pozarządowe, działające w obszarze polityki społecznej 5. wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego poprzez aktywnie działające Ochotnicze Straże Pożarne, na terenie gminy funkcjonuje 9 jednostek w tym OSP Ciechanowiec, która najczęściej uczestniczy w akcjach ratowniczo-gaśniczych w powiecie wysokomazowieckim	1. duża ilość osób korzystających z pomocy socjalnej (społecznej) 2. zbyt mała ilość mieszkań socjalnych, komunalnych i środków na ich remonty 3. niewystarczająca środki finansowe na inwestycje komunalne 4. niedostosowanie infrastruktury publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych: bariery architektoniczne w budynkach użyteczności publicznej i innych przestrzeniach (chodniki, podjazdy, itd.) 5. mało korzystna struktura związana z dojazdami do pracy (duża liczba osób pracująca poza obszarem gminy) 6. potrzeba modernizacji i doposażenia obiektów użyteczności publicznej: PRK FARE, Przedszkole, Szkoły Podstawowe, Remizy OSP, świetlice wiejskie 7. uzależnienie się wielu rodzin od pomocy społecznej i bierność na rynku pracy

OTOCZENIE ORAZ RELACJE ZEWNĘTRZNE ZWIĄZANE Z POŁOŻENIEM	
1. atrakcyjne zasoby przyrodnicze (głównie w rejonie doliny rzeki Nurzec oraz wokół zbiorników wodnych - obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca) 2. rozwinięta sieć komunikacji drogowej (przebieg ponadlokalnych tras komunikacyjnych) 3. wyznaczenie terenów pod inwestycje przemysłowo-usługowe 4. dostępność terenów pod inwestycje mieszkaniowe 5. wysoki stopień zwodociągowania gminy 6. brak znaczących źródeł zanieczyszczeń środowiska 7. systematyczna poprawa infrastruktury technicznej 8. bogata baza noclegowa i gastronomiczna 9. stopniowa gazyfikacja miasta 10. znaczna modernizacja i rozbudowa sieci oświetlenia dróg	1. duża odległość od aglomeracji miejskich, 2. niewystarczający poziom rozwoju dróg w mieście oraz na obszarach wiejskich 3. niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjno-sportowa, 4. brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego 5. niski stopień skanalizowania gminy 6. braki infrastruktury parkingowej, w szczególności w miejscach kluczowych dla ruchu turystycznego oraz miejscach publicznych 7. zły stan techniczny sieci wodociągowej i kanalizacyjnej 8. niewielka liczba dużych, wiodących przedsiębiorstw na obszarze gminy, a także stosunkowo mała liczba średnich firm w porównaniu do gmin o podobnym potencjale, skutkująca słabą dynamiką tworzenia nowych miejsc pracy 9. wciąż niska świadomość społeczna dotycząca racjonalnego wykorzystania energii, efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii
SPOŁECZEŃSTWO (KAPITAŁ LUDZKI)	
1. oferta edukacyjna wszystkich poziomów kształcenia 2. polepszenie warunków do nauki 3. wysoki odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną 4. poprawa bazy szkół, estetyki i stanu pomieszczeń 5. korzystne uwarunkowania kształcenia na poziomie średnim	1. duża odległość od ośrodków akademickich 2. procesy depopulacji wyrażające się spadkiem liczby mieszkańców 3. odpływ do większych miast ludzi młodych i dobrze wykształconych 4. brak miejsc pracy dla osób o wysokich kwalifikacjach 5. starzenie się społeczeństwa

6. organizacja dowozu uczniów do szkół 7. nowe, energooszczędne technologie w zakresie budowy i termomodernizacji budynków 8. rozwinięta sieć bibliotek oraz korzystne wskaźniki dotyczące czytelnictwa	6. nierównowaga pomiędzy liczebnością grupy produkcyjnej, a całością grupy nieprodukcyjnej (tendencja stale powiększającej się grupy nieprodukcyjnej) 7. niedostosowanie infrastruktury publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych
KULTURA, SPORT I TURYSTYKA	
1. cenne zabytki architektury 2. Muzeum Rolnictwa ze Skansenem 3. funkcjonowanie Punktu Informacji Turystycznej 4. organizacja cyklicznych imprez kulturalnych 5. zaplecze i baza Ciechanowieckiego Ośrodka Kultury i Sportu 6. istnienie klubów sportowych, stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich 7. funkcjonowanie świetlic wiejskich 8. baza sportowo-rekreacyjna 9. potencjał, różnorodność i aktywność środowisk twórczych oraz sportowych 10. duże imprezy promocyjne w sezonie letnim 11. imprezy i wydarzenia o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, organizowane przez samorząd, organizacje pozarządowe i grupy nieformalne, popularyzujące zdrowy i aktywny styl życia 12. środowisko naturalne, w którym nie występują ponadnormatywne zanieczyszczenia i uciążliwości 13. brak miejscowych przemysłowych źródeł zanieczyszczenia środowiska	1. brak dobrej promocji obiektów zabytkowych 2. wąskie grono mieszkańców gminy angażujące się społecznie i obywatelsko (bierność części mieszkańców) 3. niewystarczająca oferta czasu wolnego na obszarach wiejskich, słabe zróżnicowanie 4. niedoinwestowanie w utrzymanie obiektów zabytkowych 5. brak tras turystycznych pieszych i rowerowych łączących miejscowości 6. zbyt mała oferta wypożyczalni sprzętu turystycznego 7. niedostosowanie infrastruktury turystycznej do osób niepełnosprawnych 8. niewystarczająca dostępność obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych 9. niedoinwestowanie infrastruktury kultury oraz sportowo-rekreacyjnej na terenach wiejskich (np. świetlic wiejskich, boisk, placów zabaw)

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
ROZWÓJ GOSPODARCZY	
1. instrumenty wsparcia rozwoju przedsiębiorczości i rolnictwa 2. budowa obwodnicy miasta 3. modernizacja ciągów transportowych na poziomie lokalnym 4. niższe niż w ościennych regionach, koszty pracy, mające wpływ na ocenę atrakcyjności inwestycyjnej 5. stosunkowo niskie ceny gruntów pod zabudowę mieszkaniową oraz produkcyjno-usługową 6. modernizacja istniejącej infrastruktury oraz realizacja nowych przedsięwzięć – zwłaszcza w zakresie komunikacji /drogi, chodniki 7. usytuowanie w regionie, do którego skierowana jest duża ilość środków pomocowych 8. korzystna struktura własności 9. wdrażanie alternatywnych źródeł energii	1. zwiększanie zadań własnych gminy przy jednoczesnym braku wzrostu dostępnych środków finansowych 2. Problemy w sektorze rolnictwa: a. rozdrobniona struktura gruntów rolnych, b. nieuregulowany stan własnościowy gruntów, 3. wysokie koszty pracy dla pracodawców 4. ograniczone zdolności i zasoby do działań rozwojowych oraz innowacyjnych 5. brak napływu kapitału obcego 6. depopulacja regionu oraz starzenie się mieszkańców 7. niepokojące prognozy demograficzne na najbliższe lata dla całego kraju 8. konkurencyjność sąsiednich obszarów i proces zasysania relatywnie skromnych zasobów kapitału ludzkiego z obszaru gminy do stosunkowo bliskich obszarów metropolitalnych 9. brak dróg dojazdowych do niektórych działek na terenie gminy oraz pól uprawnych 10. kryzys gospodarczy skutkujący spadkiem przychodów zarówno podmiotów gospodarczych jak i osób fizycznych 11. piętno zaszłości historycznej (położenie geograficzne gminy w obrębie tzw. „ściany wschodniej”, postrzegane jako tereny o jednym z największych stopni zaniedbań i zaległości)

	12. duża konkurencja przy aplikowaniu o zewnętrzne środki pomocowe
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	
1. stwarzanie warunków do posługiwania się przez uczniów i nauczycieli technologią informatyczną 2. rozwój budownictwa socjalnego i komunalnego w celu zaspokojenia potrzeb mieszkańców o niskich dochodach, 3. wielokierunkowa działalność w przeciwdziałaniu i walce z zagrożeniami, przestępczością i patologiami (system monitoringu miasta, monitoring placówek edukacyjnych) 4. polityka prorodzinna państwa (program „Rodzina 500 Plus”, program Maluch, itp.) 5. rozwój cywilizacyjny, w tym nowe technologie informatyczne, powodujące lepszy dostęp do wiedzy i informacji 6. współpraca międzysamorządowa, międzysektorowa i międzyorganizacyjna	1. piętno wieloletnich zaniedbań rozwoju gminy 2. ubożenie społeczeństwa (spadek dochodów gospodarstw domowych, wzrost cen) 3. wysokie bezrobocie ukryte 4. brak miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych 5. rozbięcie rodzin wskutek emigracji zarobkowej 6. uzależnienie się wielu rodzin od pomocy społecznej i bierność na rynku pracy 7. problem alkoholizmu pogłębiający problemy dominujące w rodzinach korzystających z pomocy społecznej 8. niedostateczna opieka geriatryczna 9. wzrost przemocy w rodzinie wskutek narastania różnych problemów społecznych (alkoholizm, sytuacje stresowe, emigracja zarobkowa) 8. słaba integracja osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem - niewystarczająca świadomość społeczna odnośnie sytuacji i potrzeb osób niepełnosprawnych
OTOCZENIE ORAZ RELACJE ZEWNĘTRZNE ZWIĄZANE Z POŁOŻENIEM	
1. promocja potencjału turystycznego i zasobów naturalnych gminy 2. wykorzystanie potencjału jaki stwarza sezonowy wzrost ruchu turystycznego 3. zwiększenie atrakcyjności terenów pod inwestycje (w tym obszarów wiejskich) 4. dostęp do kredytów preferencyjnych na rozwój budownictwa mieszkaniowego	1. pogłębienie peryferyzacji gminy poprzez zły stan dróg oraz likwidację kolejnych połączeń komunikacyjnych 2. degradacja środowiska naturalnego (m.in. rzeki Nurzec, dzikie wysypiska śmieci)

5. wizerunek województwa jako regionu czystego i ekologicznego	3. ograniczona ilość środków finansowych na realizację zadań z zakresu modernizacji i rozbudowy infrastruktury 4. funkcjonowanie energochłonnych i przestarzałych technologicznie systemów ciepłowniczych 5. niska świadomość społeczna w przedmiocie ochrony środowiska, w tym zagospodarowania odpadów komunalnych 6. wysoka energochłonność części budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej
SPOŁECZEŃSTWO (KAPITAŁ LUDZKI)	
1. polityka Unii Europejskiej oraz Polski traktująca zmiany demograficzne, jako wyzwanie dla całej Unii Europejskiej oraz Polski 2. współpraca administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi 3. dostęp do funduszy UE na szkolenia 4. potencjał, różnorodność i aktywność środowisk twórczych oraz sportowych	1. starzenie się społeczeństwa 2. spadek liczby osób w wieku produkcyjnym 3. migracja młodych, wykształconych ludzi do silniejszych gospodarczo regionów i krajów UE 4. brak odpowiednich kwalifikacji i kompetencji oraz doświadczenia zawodowego osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych 5. negatywne zjawisko konkurencji ze strony aglomeracji białostockiej oraz warszawskiej widoczne w odpływie kapitału ludzkiego oraz lokalizacji inwestycji 6. postępująca dezintegracja rodzin powodowana przez emigracje członków rodziny (wyjazdy w celu zaspokajania potrzeb bytowych rodziny) 7. spowolnienie dynamiki rozwoju demograficznego Polski, wyrażające się niskim poziomem dzietności, zmianami w strukturze wieku ludności oraz znacznym poziomem emigracji, szczególnie młodych ludzi

KULTURA, SPORT I TURYSTYKA	
1. walory przyrodniczo-krajobrazowe z licznymi osobliwościami przyrody sprzyjające rozwojowi turystyki i rekreacji (możliwy rozwój szlaków turystycznych, sportów zimowych, kolarstwa, lokalnych ścieżek rowerowych) 2. wzrost zapotrzebowania na usługi turystyczne, rekreacyjne 3. doposażenie w sprzęt rekreacyjny szkolnych obiektów sportowych 4. wzrost zainteresowania regionalnymi produktami i kulturą 5. rekultywacja terenów zdegradowanych 6. działania edukacyjno-informacyjne w zakresie ochrony środowiska 7. rozwój e-kultury i turystyki (digitalizacja i cyfrowe udostępnianie zasobów kultury) 8. tradycje sportowe, baza szkoleniowa oraz osiągnięcia sportowe 9. nowoczesna siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej 10. wzrost popularności turystyki rowerowej, spacerowej	1. dewastacja sprzętu i urządzeń rekreacyjno-sportowych oddanych do powszechnego użytkowania 2. słabe zainteresowanie i zaangażowanie się społeczeństwa możliwościami aktywnego wypoczynku 3. niezadowalająca jakość usług komunikacyjnych (brak połączeń, niedogodne godziny połączeń, brak zintegrowania transportu publicznego i jego dostosowania do potrzeb rynku pracy) 4. rosnące natężenie ruchu drogowego 5. ograniczone środki finansowe na rozwój imprez kulturalnych i sportowych

Wnioski

Najistotniejsze wnioski z zamieszczonych wyżej wyników analizy są następujące:

- Doświadczenie w pozyskiwaniu środków krajowych i unijnych oraz posiadanie wydzielonych terenów przemysłowych stanowią solidną bazę do dalszego rozwoju gospodarczego.
- Dostępność wolnych terenów pod budownictwo mieszkaniowe, przemysłowe i inwestycje turystyczne oraz potencjał wykorzystania odnawialnych źródeł energii dają możliwość różnorodnego rozwoju gminy.
- Dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna może pomóc w poszukiwaniach zarówno turystów, inwestorów, jak i osób zainteresowanych osadnictwem w czystej i pięknej okolicy. W świetle starzenia się społeczeństwa ten kierunek może być interesującą

możliwością rozwoju. Gmina powinna dalej rozwijać ten potencjał redukując swoje słabości podnosząc poziom usług, np. rozwijając poziom budownictwa mieszkaniowego, jakość sieci komunikacyjnej itp.

- Wsparcie dla osób i rodzin poprzez różnorodne programy socjalne oraz instytucje pomocy społecznej przyczynia się do poprawy warunków życia i równości społecznej w gminie. Jednakże uzależnienie się wielu osób od pomocy społecznej oraz bierności na rynku pracy, może prowadzić do cyklu ubóstwa i trudności w wyjściu z tej sytuacji.
- Pomimo budowy wielorodzinnego budynku komunalnego nadal jest zbyt mała ilość mieszkań socjalnych, komunalnych oraz niewystarczające środki na ich remonty, co utrudnia zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych dla mieszkańców znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.
- Bezpieczeństwo w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz w sytuacjach kryzysowych spoczywa na działalności OSP. Dlatego też ważne jest zapewnienie dla jednostek OSP nowoczesnego sprzętu, szkolenia strażaków oraz modernizacji infrastruktury do zapewnienia skutecznego reagowania w zagrożeniach pożarowych i ratowania życia mieszkańców.
- Walory Gminy podnoszą niewykorzystane w pełni możliwości agroturystyczne, przede wszystkim w oparciu o interesujące otoczenie. Niemniej realizacja tego celu wymaga konsekwentnego wzmacniania dotychczasowych działań, takich jak poprawa stanu infrastruktury, dbałość o infrastrukturę kulturalną i sportową.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru i zbiorniki wodne - odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do wzrostu liczby turystów. W związku z tym niezbędne jest tworzenie oraz rozwijanie infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. W mocnych stronach wskazywano także na bogatą bazę noclegową (hotele, gastronomia, gospodarstwa agroturystyczne). Szanse dla miasta i gminy na dalszy rozwój w tym kierunku to: rosnący popyt na wyjazdy weekendowe i produkty/usługi przemysłu kreatywnego oraz zwiększająca się liczba podróżujących po Polsce, a także moda na zdrowy i aktywny tryb życia. W celu zwiększenia liczby turystów odwiedzających obszar miasta i gminy konieczne jest wykorzystanie przez jednostkę posiadanych zasobów, a także współpraca z gminami sąsiednimi na rzecz budowania rozpoznawalnego produktu turystycznego i wspólnej oferty turystycznej.

- Pomimo znacznej liczby firm, dużym problemem jest, brak zadowalającej oferty miejsc pracy na miejscu. Mimo tego oficjalna stopa bezrobocia nie jest wysoka w gminie - na skutek pracy znacznej części mieszkańców w rolnictwie, pracy w szarej strefie oraz za granicą. Z drugiej strony w wielu branżach brakuje chętnych do pracy.
- Budowa obwodnicy może przyczynić się do zmniejszenia ruchu co oznacza poprawę bezpieczeństwa i komfortu życia mieszkańców. Kolejnym atutem może być rozwój gospodarczy a mianowicie łatwiejszy dostęp do terenów inwestycyjnych przyciągających inwestorów co może oznaczać nowe miejsca pracy i większe wpływy z podatków.

- Do istotnych problemów życia należy niepełne uzbrojenie w sieć kanalizacyjną (lub przydomowe oczyszczalnie ścieków) oraz stan dróg (zwłaszcza gminnych), co jest barierą zarówno dla rozwoju gospodarczego, jak i wzrostu liczby mieszkańców.
- Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, pracowników i użytkowników infrastruktury miejskiej powinno odbywać się przez ukierunkowaną, cykliczną i konsekwentnie realizowaną kampanię edukacyjno-informacyjną. Głównym celem kampanii jest wykształcenie wśród mieszkańców nowych proekologicznych nawyków, związanych szczególnie z wykorzystaniem energii i ochroną środowiska, szczególnie powietrza. Działania edukacyjne powinny dotyczyć zarówno działań z zakresu efektywności energetycznej, jak i wykorzystania odnawialnych źródeł energii, możliwości oszczędzania energii, eko-jazdy, recyklingu, ale także wpływu stanu środowiska/powietrza na zdrowie mieszkańców.
- Gmina Ciechanowiec powinna skupić się na możliwie najefektywniejszym wykorzystaniu szans, jakie daje napływ środków unijnych oraz wykorzystaniu potencjału kulturowego, turystycznego, wysokiej jakości infrastruktury technicznej.
- Celem wzmocnienia możliwości finansowych realizacji przedsięwzięć należy szukać możliwości wsparcia dla budżetu poprzez środki zewnętrzne. Najważniejszą opcją jest maksymalne wykorzystanie środków bezzwrotnych, głównie z UE (warto zwrócić uwagę także na tzw. Fundusze Norweskie, oraz środki krajowe, zwłaszcza w obszarze infrastruktury technicznej). Trzeba też poszukiwać możliwości realizacji wybranych zadań w inny sposób, np. w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Dotyczy to zwłaszcza projektów związanych z przygotowaniem terenów inwestycyjnych. Należy także poszerzać współpracę z ościennymi gminami i powiatem.
- W ostatnich latach gmina potrafiła w dużej mierze wykorzystać wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania i doprowadziła do znaczącej rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, postępy w budowie dróg) i społecznej (placówki oświatowe i kulturalne, żłobek, infrastruktura).
- Atutem obszaru jest duża aktywność społeczna jej mieszkańców w organizacjach pozarządowych, dlatego potencjał ten powinien zostać wykorzystany do dalszego rozwoju inicjatyw społecznych, zwłaszcza w zakresie budowania partnerstw międzysektorowych na rzecz rozwoju miasta i gminy. Ponadto dzięki takim działaniom wzmacniają się więzi społeczne i przywiązanie do miejsca zamieszkania.